

Tá vekingar-rørslurnar komu til Føroya

Helena D.
á Neystabø
ummælir

Ummæli av ritgerð eftir
Gerhard Hansen:

„Vækkelsesbevægelser-
nes møde med færinger-
nes enhedskultur — en
analyse ca. 1850—1918.“

Føroya Fróðskaparfelag
1984.

269 blaðsíður

Í fjør heyst gav Føroya Fróðskaparfelag út ritgerð eftir kirkjuseguførðingini Gerhard Hansen, um átrúnarligu víðurskiptini í Føroyum í seinnu helvt av 19. og byrjanini av 20. öld.

Gerhard Hansen hevur sett sær fyrri at kanna, hvussu føroyingar tóku imóti teimum vekingarrørslunum, ið eisini aðrastaðni í Europu gjørdur seg galdandi um hetta mundið. Tær umrøddu rørslur eru ávikavist Plymouthbrøðurnir (bróðrasamkoman ella baptistarnir) og Heimamissionin. Og teir spurningar Gerhard Hansen setur eru m.a.: hvønn lut høvdu hesar rørslur í føroysku samfelagsmenningini, vóru tær ein táttur í samfelagsmynstrinum — tí figgjargliga og samfelagsliga framburðinum? Fylgdu føroyingar teirri eggjan uttaneftir, sum kom við vekingarrørslunum og vóru tær eitt náttúrligt framhald av teirri kristnu trúgv og tí gudrøkní, ið hevði sermerkt tað føroyska samfelagið í öld-ir.

Ein nýttist ikki at hava lisið nógvar síður av hesi ritgerð, áður enn tað er vordíð greitt, at tað ber til at svara nei uppá allar hesar spurningar. Í innganginum og í niðurstøðuni greiðir G.H. frá, at tann broytingin, ið fór fram frá bóndasamfelag til nýmótans fiskari- og handils-samfelag, sambart aðrar kirkjuseguførðingar (t.d. P.G. Lindhardt) átti at merkt, at gróðrabotnur var fyrri vekingarrørslunum.

Soleiðis visti tað seg ikki at vera í Føroyum, og tað nýttist helst eingin visindarlig kanning til tess at koma til hesa niðurstøðu, men tað er sjálvandi áhugavert at kanna, hvi gongdin var øðrvísi í Føroyum enn aðrastaðni.

Sjónarmið Gerhard Hansens er, at tjóðskaparrørslan eftir øllum at døma bjargaði tí føroysku

eindarmentanini og tí gomlu lutherski ortudoksu gudstrúgv føroyinga. Hetta er tesa Gerhard Hansens, og endamálið við ritgerðini er at prógva hesa tesu. Sum tað sæst á orðingini, er meting Gerhard Hansens av virki vekingarrørslunnar í Føroyum heldur negativ — ein meting, ið kanningarnar bera prógv fyri.

Kanningarnar vísa nevniliga, at umboð vekingarrørslunnar vóru ógvuliga harðhendir í síni framferð og vistu litlan og ongan vilja at skilja og virða føroyska siðmenning og gudstrúgv. Við einum nýmótans hugtaki lýsir hann vekingarrørslurnar sum eina kulturimperialistiska rørslu. Somuleiðis visir hann á, at Heimamissionin í hesum tíðarskeiði arbeiddi beinleiðis politiskt móti øllum tí, ið var føroyskt og fyrri øllum tí, ið var danskt.

Aftaná inngangin fer G.H. fyrst undir eina søguliga lýsing av samfelagnum og trúarlívinum tað var aðrenn broytingartíðina fyrst í 20. öld. Síðani kemur frageiðingin um og lýsingin av ávikavist Plymouthbrøðrunum og Heimamissionini og seinast kemur niðurstøðan, ið í høvuðsheitum endurtekur tað, ið longu er sagt í innganginum.

Tann søguligi parturin hevur tveir høvuðstættir — eina lýsing av samfelagsligum og mentunarligum víðurskiptum yvirhøvur — og eina lýsing av kristindómsuppfatan føroyinga. Hesir báðir partar byggja eins og øll ritgerðin á eitt ógvuliga fjølbrot keldutilfar. At lýsa kristindómsuppfatan føroyinga má sigast at vera eitt nýtt sjónarhorn á eitt annars væl kent og í mun til so nógvar onnur tíðarskeið í føroyasøgu væl umrøtt tíðarskeið. Men hóast sjónarhornið er nýtt og sostatt áhugavert, bera hesar søguligu kanningar einki beinleiðis nýtt í sær, og eins og meginparturin av teimum lýsingum vit kenna bæði í skaldskapi og í søguskrivingini hevur eisini Gerhard Hansen lyndi at roma-tisera hetta tíðarskeið. Bert heitið eindarmentanin, ið er tað hugtaki G.H. nýtir um ser-eiðkenni samfelagsins ber á henda bóg. Fyrr var alt

ein harmonisk eind, samfelagsliga menningin bæði tann búskaparliga og mentunarliga hevur syndrað hesa eind og skilt tað sundur, ið átti at virka saman.

Heitið eindarmentan merkir í hesum sambandi, at tað føroyska samfelagið var at skilja sum ein sosial og religiøs eind. T.m. at tann einstaki ikki kendi nakað ávíst mark millum trúarlív og gerandisdag. Átt, familia, bygðasamfelag og kirkja vóru eins týðningarmiklir tættir í lívinum, og bóndagarðurin og kirkjan vóru miðdeplarnir. Í hvønn mun tað nervaði tann einstaka at skula geva seg undir hesa eind, frætta vit einki um, og í hvønn mun tað nervaði ein ógvuliga stóran part av fólkinum — teimum ognarleysu — at tæy ongan rætt høvdu at stovna sína egnu familju frætta vit heldur einki um.

Fyrsti táttur í tí søguliga partinum endar við eini lýsing av tjóðskapar-

rørsluni og háskúlarørsluni. Í hesum parti leggur G.H. dent á at lýsa hvussu tað føroyska samfelagið bæði á ein og annan hátt var undir serliga hörðum ágangi úttanfrá í hesum tíðarskeiði, og áhugavert er tað at lesa allar tær keldur, hann hevur funnið fram, ið vitna um, at at kalla øll umboð fyrri „móðurlandið“ bæði embætismenn og í hesum sambandi serstakliga missionerar púrusta manglaðu evni og vilja til at skilja føroyska siðmenning og gudstrúgv. At tað ber til at skilja hesar traditiónir ber seinni táttur av tí søguliga partinum prógv fyri. Her fylgir nevniliga ein nágreinilig lýsing av trúarlívi føroyinga, ið ber prógv fyri, at trúarlívið og tann bóðskapur, ið ljóðaði í sálmasongi, prædikum og lestrum ikki bert var ein hópur av tónum síðum.

Í seinna parti av ritgerðini kemur so endiliga lýsingin av vekingarrørsl-

unum. Henda lýsing byggir eins og fyrsti partur á ein hóp av keldum, ið óngantið áður hava sæð dagsins ljós.

Hann byrjar við bróðrasamkomuni, ið er tann yngsta og mest fremmanda rørslan av hesum báðum, og virki teirra fyrstu brøður — slóðbrót-ararnir — verða lýstir út í æsir. Vit frætta um, hvussu hesi fyrstu umboð valdu at melda seg burturúr øllum vanligum samfelagslívi fyrri púrusta at halga røsluni liv sitt. Serligur dentur verður lagdur á at lýsa tann tvídrátt, ið var millum umboðsmenn bróðranna — m.a. W.G. Sloan, Victor Danielsen og Andrew Sloan og kirkjuna. Í hesum árum striddust Plymouthbrøðurnir við stórum idni beinleiðis imóti fólkkirkjunni, ið við sínum innantómu síðum og ritualum bert villeiddi fólk til falska trúgv, og orðini vóru ikki mild. Victor Danielsen skal t.d. á bønabøti í Vestmanna hava sagt, at samkomuhús teirra — Gideon — lá mitt millum kirkjuna og biografín, ið lógu hvør síni megin bønarhúsið.

Endamálið við lýsingini av bróðrasamkomuni er at vísa, at hon í hesum tíðarskeiði ikki var nokur verulig rørsla, men bert ein litil bólkur undir leiðslu av út-lendingum, ið yvirhøvur vóru ógvuliga illa móttiknir av føroyingum.

Tað sama kann sigast um víðgerðina av Heimamissionini. Eisini hon striddist undir leiðslu av Axel F. Moe í hesum árum beinleiðis imóti fólkkirkjunni, føstu formum hennara og accept hennara av ógudiligum síðum sum t.d. dansi. Tað ið báðar rørslurnar miðaðu imóti var, at mark varð drigið millum tey trúgvandi og tey vantrúgvandi, millum frelsu og fortapilsí. Sannur kristindómur kann sambart vekingarrørslurnar ikki trivast í einari fast skipaðari institutión, bóðskapurin skuldi ljóða á gotuni og frá tí meiniga manninum, ið hevði upplivað frelsuna. Heiður ikki Heimamissionin fær í hesum tíðarskeiði ta stóru undirtøku, ið krevst til tess at verða rópt ein rørsla.

Gerhard Hansen hevur eisini kannað víðurskiptini millum hesar báðar rørslur. Í fyrstani drógu teir eina línu í bardagan móti kirkjunni. Men skjótt kom vát í reiðrið, og í tí langa partinum „Affæren i Menigheds-huset“ lýsir Gerhard Hansen tað stríð, ið lá aftanfyri at Heimamissionin kvetti alt samband við bróðrasamkomuna, og nærkaðist Fólkkirkjuni aftur.

Samanber ein báðar

partarnar í hesi ritgerð, talar nógvar fyrri, at G.H. hevði rætt, tá hann segði, at tjóðskaparrørslan vardi eindarmentanina, og at vekingarrørslurnar vóru verandi fremmandar í Føroyum — tá. Ivingarsamt er víðhvert, um hann eisini meinar í dag. Hinegin er tað greitt, at kanningin steðgar um sama mundi, sum rørslurnar byrja at menna seg til at vera meiri enn smár bólkur av í høvuðsheitum fremmandum umboðum.

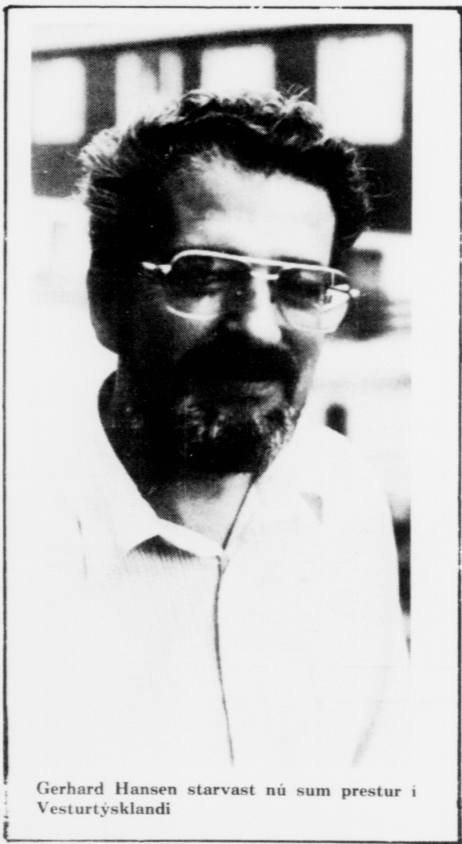
Hvi hevur Gerhard Hansen ikki valt at leingja tíðarskeiðið og at kanna rørslurnar tá undirtøkan varð størri? Misti tjóðskaparrørslan taktið? Broyttu vekingarrørslurnar kós? Ella fóru aðrar samfelagsligar og átrúnarligar broytingar fram, ið máðaðu grundarlagið undan eindarmentanini. Hesin spurningur er eins aktuellur hvat við vikur okkara egnu tíð.

Svarið er ivaleyst, at granskningarbeðið hevði verið alt ov stórt. Men nú er so tað grundleggjandi arbeiddi gjørt. Vónandi fer G.H. sjálvur ella onkur annar at taka tráðin upp og ajourføra kanningarnar.

Lat tað at enda vera sagt, at tað serstakliga er í innsavningini og víðgerðini av áður ókendum keldum, at henda ritgerð hevur sína styrki. Lesnaðurin av teimum er sera áhugaverdur og við hvørt beinleiðis undirhaldandi — ein kundi ynskt at fleiri keldur vóru prentaðar í heilum líki.

Annaðhvørt ein er samdur ella ósámdur í víðgerð og tulking av hesum keldum er at siga, at ríki-dømið í einari tilikari ritgerð nettupp liggur í teimum mongu tulkingarmøguleikum. Gerhard Hansen dykur ikki sína tulking og meting, men loyvir hin vegin eisini lesaranum at gera sína meting av somu keldum.

Helena D. á Neystabø

Gerhard Hansen starvast nú sum prestur í Vesturtýsklandi